

17.1.2020

Sosiaali- ja terveysministeriö / kirjaamo
PL 33
00023 Valtioneuvosto
kirjaamo@stm.fi

**VANTAAN KAUPUNGIN SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON TOIMIALAN LAUSUNTO: LUONNOS
HALLITUKSEN ESITYKSEKSI EDUSKUNNALLE LAIKSI SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON
ASIAKASTIETOJEN SÄHKÖISESTÄ KÄSITTELYSTÄ SEKÄ ERÄIKSI SIIHEN LIITTYVIKSI LAEIKSI**

Viite: Lausuntopyyntö 15.11.2019, diaarinumero: VN/12603/2019

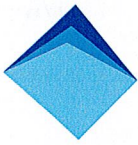
Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt Vantaan kaupungin lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Lausuntopyynnössä on pyydetty vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Asiakas- ja potilastietojen käsittely ja luovuttaminen

Onko asiakas- ja potilastietojen käsittelystä ja luovuttamisesta säädetty riittävän selkeästi ja tarkasti? Jos ei ole, miten säännöstä pitäisi muuttaa?

Lakiesityksen 19 §:n 3 momentissa ja 20 §:n 3 momentissa on säädetty terveydenhuollon potilastietojen luovuttamisesta sosiaalihuollon rekisterinpitäjälle ja sosiaalihuollon asiakastietojen luovuttamisesta terveydenhuollon rekisterinpitäjälle valtakunnallisen tietojärjestelmäpalvelun avulla asiakkaan tai potilaan antaman suostumuksen perusteella.

Esimerkiksi vanhus- ja vammaispalveluissa on usein tilanteita, joissa potilas tai asiakas ei pysty antamaan tällaista suostumusta (esimerkiksi johtuen vaikeasta kehitysvammasta tai muistisairauksista). Tällöin potilas-/asiakastiedot on mahdollista saada lakiesityksen 19 ja 20 §:n mukaisissa tilanteissa ainoastaan tekemällä tietopyyntö toiseen sosiaali- tai terveydenhuollon toimintayksikköön, mikä vaikeuttaa monessa palvelussa päivittäistä työtä ja palveluiden sujuvuutta. Tämä voi myös

17.1.2020

vaarantaa asiakas- ja potilasturvallisuutta, kun esimerkiksi ajantasaiset lääkintätiedot eivät ole saatavilla palveluissa viivytyksettä.

Potilasturvallisuuden kannalta on olennaista, että tiedonkulku ammattihenkilöiden, potilaan ja myös omaisten välillä turvataan. Tietojen luovutuksen tulee olla sujuvaa, jotta hoidon oikea-aikainen toteuttaminen voidaan turvata. Tietopyyntöihin voi kulua huomattavasti aikaa, jos tietojen luovutus on ainoastaan potilaan suostumuksen varassa, mikä puolestaan voi viivästyttää hoidon aloittamista.

Terveystietojen luovuttamisesta sosiaali- ja terveydenhuollon rekisterinpitäjälle ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen luovuttamisesta terveydenhuollon rekisterinpitäjälle valtakunnallisen tietojärjestelmäpalvelun avulla tulisi siten säätää laintasoisesti niin, että tietyissä tilanteissa se voisi olla asiakkaan suostumuksen sijaan mahdollista myös suoraan lain nojalla.

2. Tahdonilmaukset

Tiedonhallintapalvelua koskevaan 11 §:ään on lisätty uusi kohta liittyen muihin asiakkaan sosiaali- ja terveydenhuoltoon kytkeytyviin palveluihin ja asiakastietojen käsittelyyn liittyvistä tahdonilmauksista. Tiedonhallintapalveluun voisi tallentaa esimerkiksi henkilön vastustuksen hänen tietojensa käytöstä biopankkitoiminnassa. Onko tahdonilmauksista käsittelystä ja luovuttamisesta säädetty riittävän selkeästi ja tarkasti? Jos ei ole, miten säännöstä pitäisi muuttaa?

Tiedonhallintapalvelua koskevassa 11 §:ssä on todettu, että tiedonhallintapalveluun olisi 2 momentin perusteella tallennettava muun ohella tieto asiakkaan antamista muista terveyden- ja sairaanhoitoon tai sosiaalipalveluihin liittyvistä tahdonilmauksista (kohta 3) sekä sosiaali- ja terveydenhuoltoon kytkeytyviin palveluihin ja asiakastietojen käsittelyyn liittyvistä tahdonilmauksista (kohta 5).

Lakiesityksen sanamuoto jättää joltain osin epäselväksi, miten 11 §:n 2 momentin 3 ja 5 kohdat eroavat toisistaan. Lakiesityksessä ei ole tarkemmin määritelty 11 §:n 2 momentin 5 kohdassa tarkoitettuja sosiaali- ja terveydenhuoltoon kytkeytyviä palveluita. Lakiesityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu, että sosiaali- ja terveydenhuoltoon kytkeytyviä palveluita ovat esimerkiksi biopankki ja perustettavaksi esitettävä Genomikeskus, mutta muutoin lakiesityksessä tai sen perusteluissa ei ole tarkemmin määritelty, kuinka laajasti sosiaali- ja terveydenhuoltoon kytkeytyvät palvelut voidaan tulkita.

17.1.2020

Lisäksi 11 §:n 1 momentin sanamuoto jättää osittain epäselväksi, onko säännöstä mahdollista tulkita niin, että asiakas- ja potilastiedoista voitaisiin koota yhteenvetoja, joissa sosiaalihuollon asiakastietoja yhdistettäisiin terveydenhuollon potilastietoihin.

3. Erityissuojattavat asiakirjat

Lain 9 §:stä poistettaisiin sosiaali- ja terveysministeriön asetuksenantovaltuus siitä, mitkä asiakasasiakirjat on luokiteltava erityistä suojasta edellyttäväksi. Lain mukaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitos antaisi määräykset valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen toteutuksen edellyttämistä tietojärjestelmien olennaisista vaatimuksista ja määrittää asiakasasiakirjojen tietosisällöt ja tietorakenteet sekä tietorakenteissa valtakunnallisesti hyödynnettävät koodistot. Pitäisikö erityissuojattavista asiakirjoista säätää asiakastietolaissa ja potilasasiakirja-asetuksessa? Onko erityissuojattavista asiakirjoista säädetty riittävän selkeästi ja tarkasti? Jos ei ole, miten säännöstä pitäisi muuttaa?

Vantaan kaupunki katsoo, että sääntelykokonaisuuden selkeyden vuoksi erityissuojattavista asiakirjoista tulisi säätää asiakastietolaissa ja potilasasiakirja-asetuksessa, sillä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakas- ja potilastietoja koskeva sääntely on jo nykyisellään hyvin hajanainen ja moniulotteinen kokonaisuus. Asiakas- ja potilasasiakirjojen käsittely tulee voida toteuttaa siten, että tietosuoja huomioidaan riittävällä tavalla, joten erityissuojattavista asiakirjoista olisi yhtenäisyyden ja selvyden vuoksi hyvä säätää laintasoisesti.

4. Omatietovaranto

Lain 12 §:ssä säädettäisiin, että henkilö voi antaa suostumuksensa siihen, että palvelunantajalle voidaan luovuttaa omatietovarannossa olevia hyvinvointitietoja sosiaali- ja terveyspalvelujen toteuttamiseksi. Onko hyvinvointitietojen luovuttamisesta säädetty riittävän selkeästi ja tarkasti? Jos ei ole, miten säännöstä pitäisi muuttaa?

Lakiesityksen sanamuodon mukaan henkilö voi antaa suostumuksen siihen, että palvelunantajalle voidaan luovuttaa omatietovarannossa olevia hyvinvointitietoja sosiaali- ja terveyspalvelujen toteuttamiseksi (12 §:n 2 momentti). Lakiesityksessä tai sen perusteluissa ei kuitenkaan ole tarkemmin määritelty, mahdollistaako säännös esimerkiksi sen, että terveydenhuollon ammattihenkilö voisi saada omatietovarannossa olevia sosiaalihuollon asiakastiedoksi luokiteltavia

17.1.2020

hyvinvointitietoja asiakkaan suostumuksen perusteella vai olisiko terveydenhuollon ammattihenkilöllä oikeus vain terveydenhuollon tietoihin. Olisi tärkeää, että ammattihenkilö voisi asiakkaan tai potilaan suostumuksella tarvittaessa nähdä kaikki omatietovarannossa olevat hyvinvointitiedot, oli kyse sitten sosiaali- tai terveydenhuollon tiedoiksi luokiteltavista hyvinvointitiedoista.

Lakiesityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan lisäksi, että palvelunantajalle saisi luovuttaa omatietovarannossa olevia hyvinvointitietoja nimenomaan silloin, kun ammattihenkilö antaa henkilölle sosiaali- tai terveyspalveluja. Tämä olisi selvyiden vuoksi hyvä täsmentää myös varsinaiseen lakitekstiin.

5. Omatietovaranto

Lain 19 ja 20 §:ssä säädettäisiin, että henkilöllä on oikeus saada omat asiakas- ja potilastietonsa omatietovarantoon ja edelleen hyvinvointisovelluksiin hyödynnettäviksi. Onko asiakas- ja potilastietojen luovuttamisesta omatietovarantoon säädetty riittävän selkeästi ja tarkasti? Jos ei ole, miten säännöstä pitäisi muuttaa? Pitäisikö omatietovarantoon liittyvät hyvinvointisovellukset sertifioida?

Lakiesityksen 19 ja 20 §:n sanamuoto on laaja, sillä lainkohtien mukaan henkilöllä on oikeus saada omat asiakas- ja potilastietonsa omatietovarantoon ja edelleen hyvinvointisovelluksiin hyödynnettäviksi. Lakiesityksestä tai sen perusteluista ei kuitenkaan ilmene, toimitetaanko tiedot automaattisesti, jos asiakas ottaa hyvinvointisovelluksen käyttöön vai edellyttääkö tietojen toimittaminen esimerkiksi asiakkaan erillistä suostumusta tai pyyntöä. Lakiesityksen mukaan tietojen saaminen edellyttää asiakkaan tai potilaan hyväksyntää, mutta hyväksynnän merkitystä tai sisältöä ei ole tarkemmin täsmennetty. Jää epäselväksi, tarkoitetaanko hyväksynnällä asiallisesti suostumusta vai riittääkö hyväksynnäksi jokin niin sanotusti kevyempi menettely.

Lisäksi lakiesityksessä tai sen perusteluissa ei ole yksilöity hyvinvointisovellusten mahdollisesti aiheuttamia tehtäviä tai erityisiä kustannuksia palvelunantajille. Nämä tulisi ennakoitavuuden vuoksi tuoda selkeästi esiin.

Vantaan kaupunki katsoo, että omatietovarantoon liittyvät hyvinvointisovellukset tulisi sertifioida, jotta sovellusten turvallisuudesta ja toimivuudesta voitaisiin riittävällä tavalla varmistua.

17.1.2020

6. Valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen käytöstä perittävät maksut

Esityksen 47 §:ssä esitetään muutettavaksi valtakunnallisten tietojärjestelmäpalveluiden käytöstä perittävien maksujen perusteita siten, että Kansaneläkelaitoksen tulisi toimittaa arvio seuraavien neljän vuoden kustannuksista yhden vuoden sijasta. Muutoksella tavoitellaan sitä, että merkittävien, valtakunnallisten tietojärjestelmäpalveluiden hoidon edellyttämien investointien kustannukset voidaan huomioida useamman vuoden jakotuksella niin, etteivät kustannukset kasaannu yksittäiselle vuodelle. Onko maksuihin liittyvistä menettelyistä säädetty riittävän selkeästi ja tarkasti? Jos ei ole, miten säännöstä pitäisi muuttaa?

Vantaan kaupunki pitää perusteltuna, että Kansaneläkelaitoksen olisi toimitettava arvio seuraavan neljän vuoden kustannuksista yhden vuoden sijasta. Muutos parantaa kustannusten ennakoitavuutta, jolloin yksittäisen vuoden kustannukset eivät muodostu palvelunantajille kohtuuttoman korkeiksi. Vantaan kaupunki katsoo, että maksuihin liittyvistä menettelyistä on säädetty riittävän selkeästi ja tarkasti.

7. Rekisteröidyn oikeus rajoittaa käsittelyä

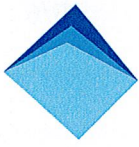
Olisiko asiakastietolaissa säädettävä siitä, että rekisteröidyn oikeutta käsittelyn rajoittamiseen voitaisiin rajoittaa silloin, kun rekisteröity kiistää henkilötietojen paikkansapitävyyden (EU:n yleinen tietosuoja-asetus 18 art 1 kohta a alakohta)?

Vantaan kaupunki pitää perusteltuna sitä, että rekisteröidyn oikeutta käsittelyn rajoittamiseen voitaisiin rajoittaa silloin, kun rekisteröity kiistää henkilötietojen paikkansapitävyyden. Tämä on tarpeen käsittelyn sujuvuuden, palveluiden jatkuvuuden ja oikea-aikaisen hoidon toteutumisen turvaamisen varmistamiseksi.

8. Muut huomiot

Lakiesityksen 25 §:ssä on säädetty asiakkaan tiedonsaantioikeudesta tietojensa käsittelystä. Säännöksessä ei ole kuitenkaan määritelty, onko lain nojalla mahdollista pyytää lokitietoja toisen henkilön puolesta tai millä edellytyksillä esimerkiksi kuolleen henkilön lokitietoja voidaan pyytää.

Lakiehdotuksen 3 §:n 1 kohdan mukaan asiakkaalla tarkoitetaan lakiesityksessä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (812/2000, asiakaslaki) tarkoitettua sosiaalihuollon asiakasta sekä potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (785/1992, potilaslaki) tarkoitettua potilasta. Lisäksi 3 §:n

17.1.2020

2 kohdan mukaan asiakasasiakirjalla tarkoitetaan lakiesityksessä asiakaslaissa ja sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista annetussa laissa (254/2015) tarkoitettua sosiaalihuollon asiakasasiakirjaa sekä potilaslaissa tarkoitettua potilasasiakirjaa.

Asiakas-termin käyttäminen sekä sosiaalihuollon asiakkaasta että terveydenhuollon potilaasta voi aiheuttaa epäselvyyttä, sillä asiakkaalla on vakiintuneesti käytännön toiminnassa ja muualla lainsäädännössä tarkoitettu nimenomaan sosiaalihuollon asiakasta. Terveydenhuollon potilastietoihin ja sosiaalihuollon asiakastietoihin sovelletaan myös osittain eri säännöksiä, joten olisi tarkoituksenmukaista, että asiakas- ja potilastietoja koskevat käsitteet pidettäisiin erillään säännönmukaisesti myös asiakastietolaissa.

Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveydenhuollon toimiala

Vantaalla 17.1.2020

Anna Cantell-Forsbom

vs. apulaiskaupunginjohtaja